

reszténység állanak egymással szemben. A hivatásszerű küldetést teljesítő dinasztia emberfeletti magasságba emelkedik alattvalói felé. Tagjai osztozkodnak az ország területén és a trónöröklés kötetlensége folytán a korona felé is kinyújtják kezüket. Az Árpádház az európai dinasztiák egyenrangú tagja; aktív külpolitikát folytat és királyi rokonai érdekében beavatkozó hadjáratoakat is visel. Az új környezetben, pogányság és kereszténység sodrában születik meg a nemzeté alakuló magyarságnak sajátos alkotmánya. Az alkotmányfejlődés és nemzetfőválás nem különálló jelenségek, hanem szételemezhetetlen folyamatai történetünknek. Az aktualitás erejével hat a nemzetiségi kérdésnek a probléma gyökeréig hatoló tárgyalása. A középkori Hungária többnyelvű és többberkölcű ország, amelyet minden lakosa édesanyjának tekint. A közös édesanya nem tesz különbséget gyermekei között, mindegyiket egyformán szereti. Idegenek alatt sohasem a hazai kisebbségeket értették, hanem a más államterületről származókat. A könyv végén a magyar nemzetfogalom tartalmának meghatározását és a középkori magyar lélek elemzését olvashatjuk. A nyelv és nemzet között szoros összefüggés van. A nemzetfogalomnak a magyar föld, nyelv, szokások és jótulajdonságok tudata ad tartalmat. A középkori magyar lelket mélyen áthatja ez a történeti tudattal egybeforró hivatástudat: Kelet népét Isten azért rendelte Nyugat határára, hogy őseitől örökölt harcos erényeinek birtokában védőbástyája legyen a kereszténységnek.

A tudós alapossággal és írói készséggel készült könyv nagy nyeresége irodalmunknak. Szakember és művelt közönség sokat meríthet belőle történeti látókörének szélesítéséhez. Kívánatos volna, hogy e könyv minél szélesebb körökhöz utat találjon és eredményei arra hivatottak tolmácsolásában megtermékenyítsék történet-tudatunkat; mélyebbé, tudatosabbá és magyarabbá tegyék a magyarságról szóló ismereteinket.

Eperjessy Kálmán.

Szeliánszky Ferenc: A hibakutatás nevelésleléktani problémái. I. kötet 1938. Közlemények a Szegedi Ferencz József-Tud. Egy. Ped.-Lélektani Intézetéből. 26. szám. — **Intelligencia és iskolai teljesítmény.** Szeged. 1938. Különlenyomat a szegedi m. kir. áll. Baross Gábor gimn. 1937/38. évi értesítőjéből.

Örvendetesen gazdagodó neveléstani irodalmunkban szerzőnek ez a tanulmánya az első, amely a hibakutatás rendszeres vizsgálatával foglalkozik és nyomatékosan mutat rá nevelésleléktani vonatkozásaira. Ranschburg, Schiller Pál, Boda István műveiben vannak gazdag utalások a hibaleléktan sok általános problémájára. Beke Manó, Habán, Szenes és Waldapfel dolgozataiban a mennyiség-tani tanuló-hibák sajátos természetéről találhatunk a tanítást szemponjtjából értékes adatokat. De azzal a figyelemreméltó szándékkal, hogy nevelésleléktani jelentőségét feltárja, Szeliánszky nyúlt hozzá először a hibakutatás széleskörű problematikájához.

Tanulmányának első részében az általános hibakutatás feladatával foglalkozik a fejlődés mozzanatainak szemmel tartásával és arra törekedve, hogy „a hibakutatás nevelésleléktanilag elfogadható rendszerét” alapozza meg. A gyakorlati eljárás kívánalmainak megfelelően azzal szélesíti ki a hibakutatás területét, hogy a Weimer—Kiessling-féle pszichés hibaanyag helyett minden helytelen teljesítményt vizsgálat alá vesz. A hibát életre hívó okokat a teljesítés alatti „sajátos feszültséget keltő és így dinamikusán működő” okokban, nem a diszpozicionális hibahajlamosságban látja.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy a hibás teljesítmények létrejöttében sokkal nagyobb szerepe van a diszpozicionális hajlamosságnak, mint amekkorát szerző tulajdonít neki, bár egy helyen (74. old.), a hibák individualizálása c. szakaszban rá-

tapint jelentőségére. Hiszen éppen Kiessling — akinek elgondolásaira támaszkodik — állapítja meg a német lélektani társaságban nemrég tartott előadásában*), hogy „van egy sajátos hibás-teljesítményekre vezető, örökölhető diszpozíció, amelyet képességeinken alapuló, különböző pszichofizikai alapfunkciók határoznak meg“. Ennek a szemlélmódnak *gyakorlatilag* is rendkívüli jelentősége van, mert — Kiessling szerint — csak így lehet szoros korrelációt találni a hibafajták és jellemvonások között, ami a hibás-teljesítmény személyiség- és jellemdiagnosztikai fontosságát bizonyítja (i. m. pp. 33.) Ez a kauzális probléma azonban végeredményben nem hat ki szerző további gondolatmenetére, amely a kutatásai alapjául szolgáló Weimer-féle hibafajták alkalmazásához és a nem pszihés természetű hibás-teljesítményeknek csoportosításához vezet (l. 39. old.).

Tanulmánya második, bővebb részében a „felépített rendszer gyakorlati alkalmazhatóságával az ezirányú kezdeményezés jogosultságát“ igyekszik beigazolni. Nagyon indokoltnak tartjuk azt az óvatosságát, amellyel a hibás-teljesítmények diagnosztizálását végzi, mert valóban ennek „lehetőségén és valószínűségén múlik a hibakutatás neveléslélektani rendszerének sikere, értéke és haszna is“.

Ebben a vonatkozásban legjellemzőbb megállapításai: a hibaforma a pszihés hiba szemlélhető képe, különféle hibák jelentkezhetnek ugyanabban a külső formában. A hibaforma poliszimptomatikus, a hibafajta monoszimptomatikus. Csak módszeres és milyenségi eljárás teheti monoszimptomatikus az észlelt hibaformákat.

Gyakorlati hibakutatását a mennyiségtan körében végzi A teljesítmények részben írásbeli dolgozatok voltak, részben szóbeli beszámolás alakjában folytak le. Előbbieket nem találja kizárólagosan alkalmasaknak a hibák minősítő vizsgálatára, csak a „hathatósabb, biztosabb és helytállóbb“ szóbelivel kiegészítve. Főbb neveléslélektani vonatkozású eredményei, amelyek szélesebbkörű érdeklődésre is számot tarthatnak, ezek: Valamennyi hibafajta között a Weimer-féle hibakategóriákból a perszeverációnak és a hasonlóságnak van kiemelkedő szerepe. „Lenyűgöző hatása“ közöttük a Ranschburg-féle gátlás, amely szerzőnk szerint is a hibalelektannak sarkalatos törvénye. Értékesek azok a részek, melyeken az egyes hibafajták száma és a mennyiségntanból felmutatott előmenetel, valamint az intelligencia közötti korrelációra világít rá. Ennek a korrelációnak felderítése kedvéért gondos és részletes értelmességvizsgálatot végzett a szegedi Neveléslélektani Intézetnek módosított Termann-sorozatával. Szempontjait és eredményeit idézett második tanulmányában — *Intelligencia és iskolai teljesítmény* — dolgozta fel. Azt találta, hogy a tanulók képességei és iskolai teljesítményei között elég jó a megegyezés és hogy az iskola nem ítéli meg általában helytelenül a tanulók tehetségét és szorgalmát. Ami a hibás-teljesítmények és az értelmesség közti korrelációt illeti, ahhoz a neveléslélektanilag fontos tapasztalathoz jut, hogy „minél értelmesebb és felkészültebb a tanuló, annál több a pszihés hibák száma“ egyéb hibafajtákhoz képest. A gyenge képességű s így fentiek szerint rendszeren gyenge előmenetelű tanulóknál ellenben a hibás-teljesítmények legnagyobb része inkább nemtudás, mehanikus stb. zavarodottság“ következménye. A jobb pszihés hibái közül a hasonlóság és a keveredés hibafajtái az értelmességgel negatív korrelációban vannak, ami szerinte is a biztosabb tudás, illetve a differenciáló képesség javára írható s így ugyanarra az eredményre jut, mint Schiller Pál sajtóhibavizsgálataiban. Pozitív korrelációban az érzelmi hibák, feledékenységek, technikai botlások és a tévedések vannak.

*) „Über die Vererbung von Leistungen.“ Z. f. Päd. Psych. und Jugendkunde. 40. Jahrgang, 1909. Jan.—Febr. pp. 32—38.

Szerző kitűzött célját, hogy a hibák mélyenfekvő okaira rámutasson, hogy eredetüket a nevelő érdekében felderítse, hogy a teljesítménynek igazságos értékelését megalapozza, könyvében bemutatott vizsgálataival elérte. Derék, komoly úttörő munkát végzett. Érdeklődéssel várjuk második kötetét, amelyben a diagnosztizálható hibák elhárításának kérdését kívánja tárgyalni.

Pénzes Zoltán.

Csóka J. Lajos dr.: Mária Terézia iskolareformja és Kollár Adám. Panonhalma, 1936, 326. o.

A 18. század második fele nevelésügyünk történetének jelentős szakasza. A felvilágosodásnak európaszerte jótékony hatása van a közművelődés tényezőire, főként az iskolaügy fejlesztésére. Általános elégedetlenség észlelhető a nevelés állapotaival szemben s a javítás szándéka hatja át a század emberét a városi polgártól az uralkodóig. E korszak nyilvánítja a nevelést állami feladatnak, számunkra viszont egy nagyjelentőségű szervezetet is hozott. A Ratio értéke és jelentősége talán napjainkban világlik ki legjobban, amikor az iskolaügy iránt megélnékül az érdeklődés s a közvéleményt hasonló kérdések izgatják. E nagyszabású alkotás létrejöttét és szerzőit a tudós lélek alaposágával tárta fel Fináczy Ernő s a Ratiót méltó módon helyezte el az európai nevelésügy 18. századi irodalmában.

Nevelésügyünk forrásanyaga a 18. században oly hatalmas és sokirányú, hogy szinte felülmulja egyetlen ember erőit annak hiánytalan feltárása. Érezte ezt maga Fináczy is, főként a Ratio létrejöttének és szerzőségének kérdésében. Nincs okunk Fináczy Ernő tudomány- és igazságszeretetében kételkedni, mégis 30 éven át az volt a helyzet, hogy megállapításai ellenőrzés és kritika nélkül mentek át a köztudatba. A tudományos haladásnak azonban nemcsak az eddigi eredmények elfogadása, hanem felülbírálása is a feltétele. Egy kisebb területnek gondos áttanulmányozásával jelentékenyen kiegészítette, sőt módosította Fináczy megállapításait Csóka Lajos. Kutatásainak fő területe a Ratio létrejötte és a szerzőség kérdése. Kiemelt ezzel az ismeretlenség homályából egy nevezetes 18. századi nevelésügyi gondolkozót s gazdagította a Ratióról vallott eddigi felfogásokat. Könyvének inkább az előbbi szempontból van jelentősége.

A mű három nagyobb és egy függelék-fejezetből áll. Az első fejezet Kollár alakját világítja meg s főigazgatóságának történetét adja. Elolvasása után rögtön érezzük, hogy jelentős tanügyi férfiúról van szó. Igazságtalanság történt Kollárral s azon csodálkozunk, mi módon lappanghatott eddig a hatalmas anyag. Korát előzi meg tanárképző, tankönyvíró s iskolareformáló működésével. A tanügynek csak kára lett abból, hogy Mar-Kartinival való személyes ellentéte miatt terve kudarcba fullt s Mária Terézia felmentette ezután főigazgatói hivatala alól. A vérbeli nevelő azonban ezután sem maradt tétlenül; ha úgy hozta a sors, név nélkül, elismerés nélkül emelkedett lélekkel szolgálta tovább a tanügyet. Titokzatos alakja s buzgó tevékenysége nagyszerű alkalom Csókának arra, hogy benne lássa a Ratio igazi létrehozóját. Ennek bizonyítása történik a következő fejezetekben. Megvizsgálja a hagyományos felfogást s kimondja, hogy Fináczy megállapításai súlyos űrt hagynak a szerzőség kérdésében. Lappang valaki a háttérben s ez nem más, mint Kollár. Csóka szerint ugyanis a felmentés csupán az osztrák iskolákra vonatkozott, megmaradt azonban Kollár magyar főigazgatónak, sőt erre a megbízást meg is kapta. Érdekes elgondolás, de egyetlen adat sem áll rendelkezésünkre igazságára nézve. Erre a bizonytalan alapra építi Csóka további bizonyító érveit. Elméletét úgy teszi valószínűvé, hogy bemutatja Kollár nagy befolyását a bécsi udvarban. Nevének viszont nem volt